

MUZEJSKI VJESNIK 15

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovac, Kutina, Sesvete, Sveti Ivan Zelina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske toplice, Veliki Tabor, Virje.

Broj 15/1992

Godina XV

Urednički kolegij:

Ana Bobovec (Kutina), Miroslav Klemm (Varaždin), Slavica Moslavac (Kutina),
Marina Šimek (Varaždin)

Tehnički urednik:

Svenibor Pohajda

Korektura:

Zdenka Belić, Ana Bobovec

Nakladnik:

Muzej Moslavine u Kutini

Za nakladnika:

Slavica Moslavac

Priprema i tisak:

»Grata« Bjelovar

Naklada: 650 primjeraka

»Muzejski vjesnik« izlazi jedamput godišnje.

Rukopisi se ne honoriraju i ne vraćaju.

Za sadržaj i lekturu tekstova odgovorni su autori.

»Muzejski vjesnik« solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

valjujem

4. Doris Baričević, Domaći barokni kipari u Čazmi, Čazma u prošlosti i danas 1226—1976, zbornik, Čazma 1979, str. 158.
5. Z. Horvat 1980, str. 9, 10.
6. O. c., str. 5 i 9
7. V. Štrk, Noviji srednjovjekovni nalazi u Čazmi, Muzejski vjesnik 12, Glasilo Muzejskog Društva SZH, Bjelovar 1989, str. 33;
Isti, Osvrt na novootkriveno arheološko nalazište u

Čazmi, Muzejski vjesnik 15, Glasilo Muzejskog društva SZH, Kutina 1992.

8. J. Stošić — D. Stepinac, Župna crkva Sv. Marije Magdalene u Čazmi spomenik kulture "0" kategorije, Zagreb, studeni 1991 (Znanstvena studija i dokumentacija Instituta povijesti umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu)
9. I. Krstitelj Tkalcíč, Povijesni spomenici zagrebačke biskupije XII i XIII stoljeća, Zagreb 1874, vol. II, str. 5—6.
10. V. Štrk, O novim nalazima sakralne arhitektonske plastike u Čazmi, Muzejski vjesnik 13, Bjelovar 1990, str.

Josip Vidović, Muzej Međimurja Čakovec

ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA NA POLOŽAJU SV. JELENE U ŠENKOVCU

Muzej Međimurja tokom mjeseca lipnja i srpnja obavio je sustavna arheološka istraživanja na položaju Sv. Jelene u Šenkovcu.¹ Sama kapela spomenik je nulte kategorije, te su istodobno obavljena i konzervatorska istraživanja na unutarnjim zidovima koje obavlja ekipa Restauratorskog zavoda iz Zagreba pod ravnateljstvom Ivana Srše, prof. povijesti umjetnosti i konzervatora. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture iz Zagreba odredio je posebne uvjete kojim smo se rukovodili tokom istraživanja². Parcela oko kapelice zasađena je crnogoričnim drvećem koje je odstranjeno na trasi istraživanja. U samoj kapelici u podu svetišta nalazi se manja kriptna, kasnije preuređena u grobnicu obitelji Knežević koja je posljednji vlasnik imanja velikog Pavlinskog samostana i crkve na ovome prostoru.³ Kriptna, odnosno grobnica Karoline Knežević rođ. Högger, bila je predmet istraživanja Emilija Laszowskog još davne 1924. god. kada je dosta dugo ostala otvorena i dostupna svakome te su željezna raka i ostaci pokojnice sada otkriveni u veoma devastiranom stanju.⁴ Sama grobnica gotovo do vrha ispunjena je bila raznim pokretnim nalazima, kao i ulomcima glinenih kipova akademskog kipara Luje Bezeredija, koji je svetište koristio jedno vrijeme kao kipersku radionu.⁵ Nakon čišćenja kriptna je geodetski i foto snimljena, a pokretni nalazi očišćeni i pospremljeni u muzeju.⁶ U postojeću arhitekturu zasad nije dirano, te ostaje otvoreno pitanje povezanosti kriptne sa mogućim prolazom koji je nekad spajao stari grad u Čakovcu i Samostan Sv. Jelene u Šenkovcu, a kojeg tragove nalazimo u usmenoj predaji kod naroda ovog kraja.⁷ Nastavak istraživanja prema uvjetima Regionalnog zavoda te na temelju

usmenog dogovora sa prof. Marijom Šmalcelj započinjemo na jugostočnoj strani kapelice sondom između dva kotrafora te širinom sonde 4 m., postupnim skidanjem slojeva. Nakon sloja trave i humusa slijedi sloj mještavine raznog građevinskog materijala gotovo do dubine 0,8 m. što i nije iznenađenje, s obzirom na česte pregradnje i dogradnje, te na neposrednu blizinu mauzoleja Zrinskih koji je naknadno izgrađen.⁸ Slijedi sloj gline do dubine 1,2 m kada nailazimo na tragove groblja. Neposredno uz zidine svetišta (vidi fotografiju 1) kosturi su cjeloviti, lako se uočava širina i dužina rake smjera istok-zapad, sa prekrštenim ili ravno položenim rukama uz tijelo. No veći dio sonde je zajednička grobnica ispremejšanih kostura, nastala kao posljedica naknade gradnje mauzoleja porodice Zrinskih, čiji temelji sežu preko 2 m. dubine, te su ukopi sa ovog prostora položeni u zajedničku grobnicu u neposrednoj blizini.⁹ Sondu proširujemo u smjeru zapada uz temelje mauzoleja sve do privatnih parcela. Groblje se proteže cijelom dužinom sonde, no neki kosturi djelomice su uništeni onoliko koliko su zadirali u prostor gradnje. Od ukupno 13 sačuvanih grobnih cjelina četiri ukopa imala su metalne priloge, željezne pojasne spine koje donosimo na tabli 1. Interesantan je nalaz spine-katanca koji nakon površinskog čišćenja željeznog oksida otkriva zlatne pločice koje spajaju katanac kako je prikazano i na crtežu. Zbog potrebe daljnjeg istraživanja arhitekture, kosturi su kupljeni i pohranjeni u muzeju. Što se pak tiče arhitekture mauzoleja ona je istražena koliko je to prostor dozvoljavao. Od šesterokutne građevine istražene su tri strane temelja, uključujući i stranu koja je bila prislonska na lađu

crkve. Što se tiče pvoezanosti sa crkvom teško je zasad jasnije definirati jer je građevinski materijal dosta eksploatiran i naknadno. Temelji ove građevine široki su metar i po a vanjska strana izgrađena je od velikih obrađenih blokova, dok je unutrašnjost zidova ispunjena ciglom i neobrađenim kamenjem. Dubina temelja na pojedinim mjestima istražena je do dubine preko dva metra, kada se pojavljuju podzemne vode. Na južnoj strani građevine odmah uz zid crkve temelji su pojačani jednim polukružnim kontraforom. Unutrašnjost građevine nismo bili u mogućnosti istražiti, jer se gotovo cijelim dijelom nalazi na privatnom posjedu. Djelomice je istražen i južni temelj lađe crkve. Temelj je izrađen isključivo od obrađena kamena, širine pola metra, dok cigla nedostaje iz već ranije navedenih razloga. Uz zapadni kontrafor djelomice je istraženo popločenje lađe crkve, koje je zasad sačuvano, dok u ostalom dijelu cigla nedostaje, te je vjerojatno iskorištena za privatnu izgradnju. Na ovome prostoru pronađeni su dijelovi nadgrobne ploče Nikole Zrinskog, koju je većim dijelom otkrio E. Laszowski već 1924.¹⁰ god. Nakon završetka istraživanja sonda je produbljena, učinjene su spojne jame, a nakon toga zatrpana do određene visine riječnom batudom.

RIASSUNTO:

L'anno scorso (1991), Museo Medimurje — Čakovec ha eseguito le indagini archeologiche tutelari sull'ambito della cappella Santa Jelena a Senkovec. Una volta, un grande monasterio e anche il possesso paolino, oggi non è conservato che il santuario della chiesa. Intorno tutto il complesso si trova anche un cimitero medioevale. Il cimitero è insieme col complesso architettonico l'oggetto delle ricerche. Le ricerche continueranno nel corso dell'anni prossimi, e lo scopo finale è un parco archeologico con complesso architettonico conservato.

Traduzione: S. Sitta

Biljeske:

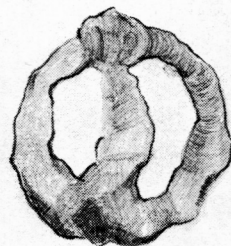
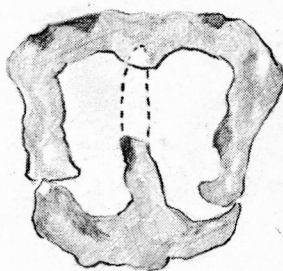
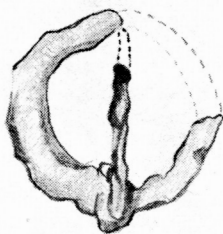
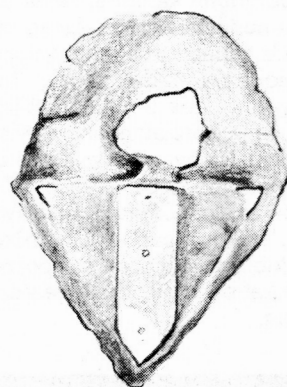
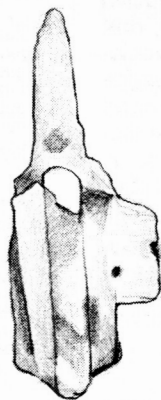
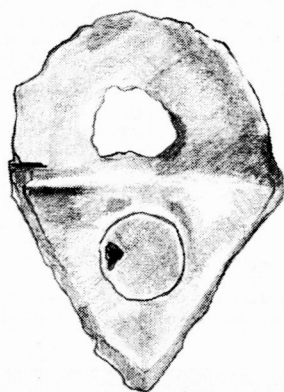
1. Zaštitno arheološko istraživanje obavljeno je pod nadzorom prof. Josipa Vidovića, te suradnika kaštan Vladimira prof. povijesti i Lidije Plavec kustosa pripravnika kulturne historije. Kompletnu fotodokumentaciju istraživanja obavio je Zeljko Hlebec, fotograf muzeja, dok je geodetsku dokumentaciju obavio Medimurje inžinjer, a situacione planove crtala Ines Kostel.
2. Uvjeti su ranije dogovoreni sa prof. Marijom Šmalcelj redovnim profesorom na Filozofskom fakultetu, te ing. Ksenijom Petrić iz Zagreba, voditeljem sveukupnih radova na spomenicima nulte kategorije u Medimurju.
3. Kneževići su u posjed kompleksa bivšeg pavlinskog samostana došli 1802, odnosno 1805. godine kada je uslijedila kraljeva darovnica. Od 1822. godine spominje se samo Capella S. Helenae in Castello ilmi e liberis Baronibus Ioannis Knesevich.
4. Ove podatke crpimo iz terenskih dnevnika Emilija Laszowskog, te prepiski koje je ovdio sa natstojnikom imanja u Senkovcu.

Srednjvjekovno groblje oko kompleksa kapelice — Il cimitero medioevale intorno al complesso della capella

Metalne kopče pronađene kao nalazi u grobovima
Le fibbie metaliche trovate nelle tombe durante gli scavi archeologici

(crtež: Erika Nađ-Jerković)

5. Jedno vrijeme poslije rata kapelica je bila u vrlo zapuštenom stanju, bez vrata i prozora, o čemu svjedoče mnogi grafiti iz tog vremena, a postojala su razmišljanja da se kapelica sruši i na tom prostoru izgradi neki moderan objekt. Vjerujemo da je akademski kipar Lujo Bezeredi uvidjevši vrijednost ovog spomenika isposlovao kod tadašnjih vlasti da mu se da ovaj prostor na korištenje za kuparsku radionicu, čime je spasio neprocjenjivu kulturnu baštinu ovog kraja, te mu se ovim putem najsrdajnije zahvaljujemo pa makar i posthumno.
6. Opis pokretnih nalaza iz kripte obrađuje Lidija Plavec — suradnik na terenu.
7. Muzej Međimurja posjeduje fotografiju na staklu, datiranu 1921. god, sa natpisom, "ulaz u podzemnu criptu kod Sv. Jelene u Senkovcu". Ovogodišnja istraživanja pobuđivala su nadu da ćemo riješiti dvije znanstvene dileme, koje nažalost i dalje ostaju otvorene. ulaz u Kriptu svakako nije onaj sa fotografije, te ostaje i problem bjebovskih nalaza koje posjeduje muzej, a tretiraju se kao nalazi sa ovog prostora. Fotografiju na staklu muzeju je poklonio Ladislav Kronast, osnivač muzeja 1955. god. no nažalost zbog smrti ne možemo provjeriti podatke sa fotografije.
8. Podaci o kapeli, odnosno mauzoleju porodice Zrinjskih i danas se različito interpretiraju. Oblik kapele dobro je ilustriran u Bedekovićevoj knjizi "Natale solum..." iz 1752. god., a i arheološka istraživanja 1924. i 1991. god. dala su identične rezultate o heksagonalnoj građevini koja je prislonjena na južnoj strani uz lađu crkve. Ostaju otvorenim povijesni termini gradnje ove kapele. Dio povijesničara smatra da je kapela građena već prije 1561. god. pa bi u njoj bili pokopani i posmrtni ostaci Nikole Zrinjskog-Sigetskog i njegove žene Katarine-Frankopan. No međutim jedan povijesni podatak, kojeg navodi i sam E. Laszowski govori da su kapelu dali sagraditi i prisloniti je crkvi Sv. Jelene u Senkovcu tutori malodobnih sinova Petra i Nikole nakon smrti oca Jurja za ukop ovog. Tada bi se godina gradnje odnosila na 1626—7. Ostaje otvorenim pitanje vremenskog raspona pokapanja obitelji Zrinski u Senkovcu, iako bi pomnija istraživanja mogla dati odgovor i na ovu dilemu.
9. Groblje je svakako starije od 16. stoljeća, našto ukazuju nalazi. Ostaje zasad otvorenim pitanje da li je groblje starije i od samog početaka gradnje pavlinskog samostana na ovome prostoru.
10. Sam E. Laszowski nadgrobnu ploču od crvenog veroneškog mramora smatra pločom Nikole Zrinjskog — Sigetskog, a nalaz kostura u brokatu opšivenog zlatnim nitima grobom Katarine Zrinski, ali kasnije i sam iznosi gore navedeni podatak o gradnji kapele nakon 1567. god. Nagrobna ploča prema podacima vraćena je 1965. god. iz Mađarske, dok se ostalim pokretnim nalazima iz 1924. god. a opisanim u terenskom dnevniku zameo trag.